

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2017. gada 15. decembrī Nr. 1-6/21
Uz 03.11.2017. vēstuli Nr.1-04/410-pav

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei Sanitai Osipovai**
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par viedokļa sniegšanu lietā Nr. 2017-19-01

Esmu saņēmis Jūsu 2017. gada 2. novembra lēmumu (reģistrēts 06.11.2017. ar Nr.387), ar kuru Latvijas Republikas tiesībsargs ir atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2017-19-01 “Par Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru atteikta brīvības atņemšanas soda izciešanas režīma mīkstināšana, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam”. Lēmumā esmu uzaicināts izteikt viedokli par visiem jautājumiem, kuriem, pēc mana ieskata, varētu būt nozīme lietā Nr. 2017-19-01. Lēmumam pievienota Latvijas Republikas Augstākās tiesas (turpmāk arī – Augstākā tiesa, pieteicējs) pieteikuma (Nr. 114/2017 un Nr. 115/2017) kopija un Latvijas Republikas Saeimas (turpmāk – Saeima) atbildes raksta kopija.

Izvērtējot Jūsu lēmumam pievienoto pieteicēja pieteikumu un Saeimas atbildes rakstu, sniedzu savu viedokli.

[1] 2017.gada 11.jūlijā Augstākā tiesa administratīvajā lietā Nr.6-70002316/35 un Nr.A420142217 pieņēma lēmumu iesniegt pieteikumu Latvijas Republikas Satversmes tiesā (turpmāk – Satversmes tiesa) un līdz Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanās dienai apturēt tiesvedību lietās. Lietas Nr.6-70002316/35 pamatā ir uz mūžu notiesātā neapmierinātība par cietuma (turpmāk arī – brīvības atņemšanas iestāde, ieslodzījuma vieta) priekšnieka rīcību – atteikumu virzīt iesniegumu par brīvības atņemšanas soda izciešanas režīma (turpmāk – soda izciešanas režīms) mīkstināšanu izskatīšanai brīvības atņemšanas iestādes izvērtēšanas komisijā (turpmāk – izvērtēšanas komisija). Savukārt lietā Nr.A420142217 izvērtēšanas komisija atteica notiesātajam (turpmāk arī – ieslodzītais) mīkstināt soda izciešanas režīmu. Varu piekrist Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka faktiskās un tiesiskās situācijas abās administratīvajās lietās ir atšķirīgas.

[1.1] Latvijas Sodū izpildes kodekss (turpmāk arī – Sodū izpildes kodekss) reglamentē kriminālsodū izpildes noteikumus un kārtību. Lai notiesātajam rastos likumā noteiktās tiesības, ir jāizpildās noteiktiem formāliem kritērijiem. Konkrētajā gadījumā lietā ir būtiski nošķirt, pirmkārt, izvērtēšanas komisijas pieņemtos lēmumus, izskatot Sodū izpildes kodeksa 50.¹⁶ panta pirmajā daļā minētos notiesāto iesniegumus par noteiktā soda izciešanas režīma mīkstināšanu (tajā skaitā izvērtēšanas komisijas atteikumu par soda izciešanas režīma mīkstināšanu), no, otrkārt, brīvības atņemšanas iestādes priekšnieka rīcības, nevirzot notiesātā iesniegumu izskatīšanai izvērtēšanas komisijai, ja viņš konstatējis tā neatbilstību Sodū izpildes kodeksa 50.¹⁹ pantā minētajiem priekšnosacījumiem.

[1.2] Likumdevējs Sodū izpildes kodeksa 50.¹⁹ pantā ir skaidri noteicis formālus priekšnoteikumus, lai notiesātajam rastos tiesības lūgt soda izciešanas režīma mīkstināšanu. Kamēr tie nav izpildīti, tikmēr brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks nav tiesīgs virzīt notiesātā iesniegumu par noteiktā soda izciešanas režīma mīkstināšanu izskatīšanai izvērtēšanas komisijas sēdē. Brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks nevērtē šos iesniegumus pēc būtības.

[1.3] Sodū izpildes kodeksa 50.¹⁹ pantā noteiktie kritēriji iesnieguma virzīšanai uz izvērtēšanas komisiju ir šādi:

- 1) ir pagājis viens gads pēc soda — ievietošana soda vai disciplinārajā izolatorā — piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu vai pagājuši seši mēneši pēc cita Sodū izpildes kodeksā noteiktā soda piemērošanas par soda izciešanas režīma pārkāpumu vai notiesātajam ir piemērots šā kodeksa 68. panta pirmās daļas 5. punktā noteiktais pamudinājums un notiesātais atzīstams par administratīvi nesodītu¹;
- 2) notiesātais ir izcietis Sodū izpildes kodeksā noteikto piespriedtā soda daļu;
- 3) no dienas, kad lietu par soda izciešanas režīma mīkstināšanu izskatīja izvērtēšanas komisija, ir pagājuši trīs mēneši.

Ja cietuma priekšnieks konstatē neatbilstību kaut vienam no iepriekš minētajiem kritērijiem, notiesātā iesniegumu atgriež atpakaļ, informējot par nevirzīšanas iemesliem un laiku, kad notiesātajam radīsies tiesības uz soda izciešanas režīma mīkstināšanu.²

[1.4] Pirmajā gadījumā tiesību aizsardzības mehānisms ir noteikts Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektajā daļā (par kuras atbilstību Satversmei ir ierosināta lieta Nr. 2017-19-01 Satversmes tiesā), bet otrajā gadījumā – Sodū izpildes kodeksa 50. panta otrajā daļā.

[1.5] Manā ieskatā, tiesību aizsardzības mehānisms, kas ir noteikts Sodū izpildes kodeksa 50. panta otrajā daļā, būtiski neskar notiesāto tiesības, tāpēc ka cietuma priekšnieks pieņem lēmumu par notiesātā iesnieguma virzīšanu/nevirzīšanu uz izvērtēšanas komisiju, vadoties pēc formāliem likumā noteiktiem kritērijiem, nevērtējot pēc būtības.

Turpmāk sniegšu vērtējumu par Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektajā daļā noteikto tiesību aizsardzības mehānismu.

¹ Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.³ panta ceturtnā daļa (02.10.2014. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 18.06.2015. likumu, kas stājas spēkā 14.07.2015.).

² Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.¹⁹ pants (18.06.2015. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 14.07.2015.).

[2] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmais teikums paredz, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Komentējamais pants uzliek valstij pienākumu nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu ne tikai civillietās un krimināllietās, bet visās lietās, kurās strīds skar personai piemītošas, no ārējām tiesību normām izrietošas individuālas tiesības un likumiskās intereses.³ Satversmes 92. pantā minētais jēdziens “taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, “taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un “taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā šī lieta tiek izskatīta. Tātad šai Satversmes normai ir gan materiāls, gan procesuāls raksturs. Tas nozīmē, ka ikvienam ir tiesības ne tikai uz taisnīgu tiesas procesu, bet arī uz pieeju tiesai.⁴ Attiecībā uz ieslodzītajiem Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesības vērsties tiesā var liegt vienīgi izņēmuma gadījumos, proti, kad iestāde attiecībā uz tai pakļautu personu pieņem iekšēju lēmumu un nav konstatējams būtisks cilvēktiesību ierobežojums Administratīvā procesa likuma 1.panta trešās daļas izpratnē, kā arī netiek skartas šīs personas tiesības un likumiskās intereses Satversmes 92.panta pirmā teikuma izpratnē. Turklāt ir iespējami arī tādi gadījumi, kad iestādes iekšējs lēmums varētu būtiski skart iestādei īpaši pakļautās personas cilvēktiesības un būtu uzskatāms par administratīvo aktu.⁵

Lai secinātu, vai ar apstrīdēto normu var tikt būtiski skartas notiesāto cilvēktiesības, ir jāizvērtē izvērtēšanas komisijas pieņemto lēmumu tiesiskās sekas attiecībā uz notiesātajiem, kā arī šo tiesisko seku – ar lēmumiem ierobežoto jeb nepiešķirto tiesību – būtiskums no cilvēktiesību viedokļa.

[3] Sodū izpildes kodeksā reglamentētā izvērtēšanas komisija nodrošina notiesāto virzību soda progresīvās izpildes sistēmā un notiesāto (arī no ārvalsts soda izpildei pārņemta ar brīvības atņemšanu notiesātā) izvietojumu konkrētā brīvības atņemšanas iestādē atbilstoši Sodū izpildes kodeksā noteiktajam. Izvērtēšanas komisija kodeksā noteiktajā kārtībā, kā arī vadoties pēc 2015.gada 30.jūnija Ministru kabineta noteikumos Nr.345 “Noteikumi par brīvības atņemšanas iestādes izvērtēšanas komisijas sastāvu, darbības kārtību un lēmumu pieņemšanas kritērijiem” noteiktajiem lēmumu pieņemšanas kritērijiem, pieņem lēmumus par soda izciešanas režīma mīkstināšanu vai pastiprināšanu notiesātajiem viena konkrēta veida cietumā vai viņu pārvietošanu uz cita veida cietumu. Lemjot par soda izciešanas režīma mīkstināšanu vai pastiprināšanu, izvērtēšanas komisija ņem vērā notiesātā uzvedību brīvības atņemšanas iestādē.

Sodū izpildes kodeksa 50.¹⁶ panta pirmajā daļā ir noteikta izvērtēšanas komisijas kompetence. Tā izskata: 1) notiesātā iesniegumu par noteiktā soda izciešanas režīma mīkstināšanu un 2) brīvības atņemšanas iestādes administrācijas priekšlikumu par notiesātajam noteiktā soda izciešanas režīma pastiprināšanu.

[3.1] Tādejādi izvērtēšanas komisija ir uzskatāma par speciāli veidotu, iekšēju, soda progresīvo izpildi regulējošu instrumentu, kura mērķis un būtība ir izvērtēt katra notiesātā individuālo soda izpildes norisi, piemērotos sodus par soda izciešanas režīma pārkāpumiem un pamudinājumus. Ar šī instrumenta palīdzību, balstoties uz

³ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs. Rīga: 2011, 129.lpp.

⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 05.03.2002. sprieduma lietā Nr.2001-10-01 sec. daļas 2.p. un 17.10.2005. sprieduma lietā Nr.2005-07-01 6.p.

⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 10.05.2014. sprieduma lietā Nr.2013-18-01 15.p.

ieslodzījuma vietas darbinieku sniegto vērtējumu, uz klausot notiesāto viedokļus, katrā individuālā gadījumā ir iespējams lemt par notiesātajam piemērotāko soda izciešanas režīmu atbilstoši viņa uzvedībai un sasniegtajam resocializācijas līmenim. Vienlaikus no izvērtēšanas komisijas spējas ātri un efektīvi darboties un pieņemt lēmumus ir atkarīga soda progresīvas izpildes efektivitāte, proti, spēja nekavējoties reaģēt uz izmaiņām notiesātā uzvedībā un personībā kopumā. Tādejādi izvērtēšanas komisijas lēmumi būtu uzskatāmi par specifiskiem iekšējiem lēmumiem, kas regulē notiesāto virzību no vieglāka soda izciešanas režīma uz stingrāku un otrādi, atbilstoši notiesātā uzvedībai ieslodzījuma vietā. Turklāt tie ir pakļauti Ieslodzījuma vietu pārvaldes kontrolei.

[4] Tomēr jāatzīst, ka tiesību apjoms notiesātajiem dažāda veida cietumos un soda izciešanas režīmos ir atšķirīgs. It īpaši katrā soda izciešanas režīmā atšķirīgs ir tiesību apjoms, kas saistīts ar notiesāto saskarsmi ar ār pasauli, tuviniekiem. Piemēram, slēgta cietuma soda izciešanas režīma augstākajā pakāpē ir tiesības izmantot gadā sešas ilgstošās satikšanās⁶, bet slēgtā cietuma soda izpildes režīma vidējā pakāpē ir tiesības izmantot gadā četras ilgstošās satikšanās⁷. Turklāt arī ilgstošo satikšanos ilgums ir atkarīgs no soda izciešanas režīma pakāpes. Sākotnēji var šķist, ka ilgstošo tikšanos skaita un ilguma atšķirības gada ietvaros ir nenozīmīgas. Tomēr, ņemot vērā likumsakarīgi no ieslodzījuma izrietošos notiesāto tiesību ierobežojumus kopumā, šādas atšķirības notiesātajiem, atrodoties ieslodzījumā, ir ļoti būtiskas. Jāņem vērā arī apstākļi, ka personu skaits, ar kurām ieslodzītais var satikties ilgstošās satikšanās laikā, arī ir ierobežots.⁸

[5] Atbilstoši Satversmes 96.pantam ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību, kuras sevī ietver arī tiesības veidot un uzturēt attiecības ar ģimenes locekļiem un citiem cilvēkiem.⁹ Līdzīgi arī Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8.pantā ir noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un korespondences neaizskaramību. Savukārt Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 12.pantā ir noteikts, ka nedrīkst patvaļīgi iejaukties neviena personiskajā un ģimenes dzīvē. Katram cilvēkam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai šādiem apdraudējumiem.

[6] Atrašanās ieslodzījumā nenozīmē izolāciju no pārējās pasaules. Persona, atrodoties ieslodzījumā, saglabā savas pamattiesības. Jebkurš to ierobežojums ir atbilstoši jāpamato. Šāds pamatojums var izrietēt no nepieciešamajām un neizbēgamajām ieslodzījuma sekām, vai arī no saiknes starp ierobežojumu un konkrētā ieslodzītā situāciju.¹⁰ Apcietinājums, tāpat kā jebkurš personas brīvības atņemšanas

⁶ Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.⁴ panta septītās daļas 1.punkts (15.12.1994. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 14.10.1998., 08.06.2000., 11.11.2004., 07.09.2006., 04.04.2007., 27.11.2008., 14.07.2011., 15.12.2011., 20.12.2012., 02.10.2014. un 18.06.2015. likumu, kas stājas spēkā 14.07.2015.).

⁷ Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.⁴ panta astotās daļas 1.punkts (15.12.1994. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 14.10.1998., 08.06.2000., 11.11.2004., 07.09.2006., 04.04.2007., 27.11.2008., 14.07.2011., 15.12.2011., 20.12.2012., 02.10.2014. un 18.06.2015. likumu, kas stājas spēkā 14.07.2015.).

⁸ Ministru kabineta 30.05.2006. noteikumu Nr.423 "Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" 66.punkts: "Ilgstošās satikšanās laikā kopā ar notiesāto vienlaikus var uzturēties divas pilngadīgas un divas nepilngadīgas personas."

⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 23.04.2009. sprieduma lietā Nr.2008-42-01 10.punkts.

¹⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 04.12.2007. sprieduma lietā "Diksons pret Apvienoto Karalisti" Nr.44362/4 68.p.

pasākums, ietver ierobežojumus attiecībā uz šīs personas privāto un ģimenes dzīvi. Tomēr būtisks ieslodzīto tiesību elements ir ģimenes dzīves neaizskaramība, ko iestādes nodrošina vai, vajadzības gadījumā, palīdz ieslodzītajiem uzturēt kontaktus ar tuvākajiem ģimenes locekļiem.¹¹ Arī Eiropas Padomes Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) standartos ir uzsvērts, ka ieslodzītajiem ir jānodrošina iespēja uzturēt saikni ar ģimeni un tuviem draugiem – tas ir pamatprincips.¹² Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikuma Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk – Eiropas cietumu noteikumi) 24.1.punkts noteic: “Ieslodzītajiem atļauj satīties ar ģimenes locekļiem un citām personām, kā arī ar ārējo organizāciju pārstāvjiem un sazināties ar šīm personām, cik bieži vien iespējams, sarakstoties, pa telefonu vai izmantojot citus saziņas līdzekļus.” Eiropas cietumu noteikumu 24.4.punktā ir noteikts, ka satikšanās kārtība ir tāda, lai ieslodzītie varētu saglabāt un stiprināt ģimenes attiecības pēc iespējas normālākos apstākļos. Savukārt 24.5.punktā minēts, ka cietuma administrācija palīdz ieslodzītajiem saglabāt pietiekamu saskari ar ārpasauli un, ja nepieciešams, sniedz tiem atbilstošu sociālo atbalstu. Sakaru uzturēšanai ar ārpasauli ir īpaši būtiska nozīme cīņā ar ieslodzījuma potenciāli negatīvajām sekām.¹³ Ja šāda rakstura kontakti tiek ierobežoti, tad ierobežojumam ir jābūt rūpīgi pārdomātam.¹⁴ Jo īpaši tas attiecas uz satikšanos ierobežošanu, jo tieši tās ir uzskatāmas par vienu no vissvarīgākajām saziņas formām. Ierobežojumiem, kuri attiecas uz šo tiesību īstenošanu, ir jābūt samazinātiem līdz minimumam.

[6.1] Mūža ieslodzījums un ilgtermiņa cietumsods (uz pieciem vai vairāk gadiem¹⁵)¹⁶ veicina laulības un ģimenes attiecību iziršanu. Ja ir iespējams novērst šādu attiecību pasliktināšanos, tas būtiski atvieglo ieslodzītā garīgās veselības uzturēšanu un bieži vien motivē ieslodzīto lietderīgi izmantot cietumā pavadāmo laiku. Laulības un ģimenes attiecību spēks ir balstīts emocionālajās saitēs. Tāpēc ir svarīgi censties nodrošināt, ka šīs saites neizirst mūža ieslodzījuma un ilgtermiņa cietumsoda dēļ. Uzturēt ģimenes attiecības ir vieglāk, ja ir atviegnota ģimenes locekļu apmeklējumu organizēšanas kārtība. Lēmums par atklātu apmeklējumu piešķiršanu vai atteikšanu jāpieņem, pamatojoties uz individuāliem riska novērtējumiem.¹⁷

[6.2] Satikšanās ir īpaši svarīgas kā pašiem ieslodzītajiem, tā arī viņu ģimenēm. Ne mazāk svarīgi, lai šādas privātas tuvinieku tikšanās būtu, cik iespējams, pietiekami ilgstošas, piemēram, uz 72 stundām, kā tas ir daudzās Austrumeiropas valstīs. Šādas ilgstošās satikšanās palīdz ieslodzītajiem uzturēt tuvas attiecības ar saviem partneriem. Krietni īsākas “laulāto vizītes” var būt cieņu pazemojošas abiem partneriem.¹⁸

¹¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 28.12.2000. sprieduma lietā “Messina pret Itāliju (Nr.2)” Nr.25498/94 61.p.

¹² Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai standarti, Rīga: 2006, 51.p.

¹³ Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Rec(2003)23 dalībvalstīm par cietumu administrāciju izturēšanos pret personām, kas izcieš mūža ieslodzījumu un citu ilgtermiņa ieslodzījumu, 22.p un 23.p.

¹⁴ Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums Rec(2003)23 dalībvalstīm par cietumu administrāciju izturēšanos pret personām, kas izcieš mūža ieslodzījumu un citu ilgtermiņa ieslodzījumu, 99.p.

¹⁵ Turpat, 1.p.

¹⁶ Atbilstoši Ieslodzījuma vietu pārvaldes publiskā pārskata par 2016.gadu datiem 48,58% pilngadīgo notiesāto personu un 39,13% nepilngadīgo notiesāto personu ieslodzījuma vietās izcieš brīvības atņemšanas sodu, kas ir ilgāks par pieciem gadiem. Pārskats aplūkots <http://www.ievp.gov.lv/images/stories/2016-parskats.pdf>, 07.12.2017.

¹⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 30.06.2015. sprieduma lietā “Horošenko pret Krieviju” Nr.41418/04 65.p.

¹⁸ Eiropas Noziedzības problēmu komitejas 05.12.2005. Eiropas cietumu noteikumu komentārs, aplūkots https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d9544, 30.11.2017.

[6.3] Satversmes tiesa 2017.gada 18.maija spriedumā lietā Nr.2016-12-01 atzina Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piekto daļu, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam, par neatbilstošu Satversmes 92.panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2018.gada 1.janvāra. Satversmes tiesa secināja, ka lēmums par soda izciešanas režīma pastiprināšanu ir tikai viens no tiem izvērtēšanas komisijas lēmuma veidiem, ar kuriem notiesātajam tiek mainīts soda izciešanas režīms. Tāpēc likumdevējam, ievērojot tā plašo rīcības brīvību normatīvā regulējuma izstrādē un pilnveidē, būtu ieteicams apsvērt visus tos gadījumus, kad tiek mainīts vai atteikts mainīt soda izciešanas režīmu.

Manā ieskatā, ieslodzīto tiesību uz privāto dzīvi realizācijai kā neatņemamai un vitāli svarīgai resocializācijas sastāvdaļai ir būtiska nozīme penitenciārajā tiesību sistēmā. Regulāri ģimenes locekļu apmeklējumi nav privilēģija, ko var atņemt, bet gan Konvencijas 8.pantā noteiktas ieslodzīto un viņu ģimenes locekļu tiesības, kas piešķirtas, lai palīdzētu uzturēt ģimenes attiecības. Apmeklējumu politika būtiski ietekmē ieslodzīto un viņu ģimenes locekļu dzīves.¹⁹ Tādēļ secinu, ka izvērtēšanas komisiju pieņemtie lēmumi par atteikšanos mīkstināt soda izciešanas režīmu skar ieslodzīto tiesību uz privāto dzīvi īstenošanu tikpat lielā mērā, cik lēmumi par soda izciešanas režīma pastiprināšanu.

[7] Eiropas Cilvēktiesību tiesa, lai noteiktu, vai iestāde ir uzskatāma par “neatkarīgu”, ņem vērā sekojošus kritērijus: 1) veids, kādā personas tiek ieceltas amatā; 2) pilnvaru termiņš; 3) garantijas pret ietekmi no ārpuses; 4) iestādes neatkarības garantijas.²⁰

Eiropas cietumu noteikumu 70.3.punktā ir noteikts: “Ja lūgumu vai sūdzību noraida, ieslodzītajam dara zināmus iemeslus, turklāt tādā gadījumā šis ieslodzītais ir tiesīgs iesniegt apelācijas sūdzību neatkarīgai iestādei.” Ņemot vērā, ka izvērtēšanas komisiju sastāvā ir iekļautas personas no ieslodzījuma vietas un Ieslodzījuma vietu pārvaldes²¹, turklāt komisijas priekšsēdētājs ir Ieslodzījuma vietu pārvaldes centrālā aparāta amatpersona, tad Ieslodzījuma vietu pārvaldi nevar uzskatīt par neatkarīgu iestādi Konvencijas un Eiropas cietumu noteikumu 70.3.punkta izpratnē. Kā jau iepriekš tika konstatēts, izvērtēšanas komisijas lēmums būtiski skar notiesātā cilvēktiesības, līdz ar to notiesātajiem tiek liegtas tiesības uz taisnīgu tiesu gadījumos, kad pastāv būtisks cilvēktiesību aizskārums.

[8] Attiecībā uz kritēriju “nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā” Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka “nepieciešamība” nozīmē to, ka iejaukšanās pakāpei ir jāatbilst neatliekamajai sabiedriskajai vajadzībai un jo īpaši jābūt samērīgai

¹⁹ Tiesībsarga 25.11.2016. viedoklis Nr.1-6/15 Latvijas Republikas Satversmes tiesai lietā Nr. 2016-12-01 “Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam”.

²⁰ Sīkāk skatīt: Criteria for assessing independence. In: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb), p.16. Aplūkots http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf, 08.12.2017.

²¹ Ministru kabineta 30.06.2015. “Noteikumu par brīvības atņemšanas iestādes izvērtēšanas komisijas sastāvu, darbības kārtību un lēmumu pieņemšanas kritērijiem” Nr.345 2.punkts: “Ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka rīkojumu izveidotās komisijas sastāvā ietver šādus balsstiesīgus locekļus:
2.1. komisijas priekšsēdētājs – Ieslodzījuma vietu pārvaldes centrālā aparāta amatpersona;
2.2. komisijas priekšsēdētāja vietnieks – brīvības atņemšanas iestādes priekšnieks;
2.3. komisijas locekļi – par notiesāto resocializāciju, uzraudzību un drošību atbildīgo brīvības atņemšanas iestādes struktūrvienību priekšnieki.”

ar izvirzītajiem likumīgajiem mērķiem. Nosakot, vai iejaukšanās bija “nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā”, valstīm ir novērtējuma brīvība, tomēr valstij joprojām ir jāspēj pierādīt to, ka iejaukšanās notikusi neatliekamas sabiedriskās vajadzības dēļ.²² Manā ieskatā, nav saskatāms būtisks sabiedrības ieguvums, ierobežojot notiesāto tiesības uz taisnīgu tiesu gadījumos, kad pārskatāms nolēmums par atteikšanos mīkstināt brīvības atņemšanas soda režīmu, kas, kā iepriekš konstatēts manā 2016.gada 25.novembra viedoklī Satversmes tiesai Nr.1-6/15, būtiski skar ieslodzīto tiesības uz privāto dzīvi.²³

[9] Ņemot vērā visu iepriekš minēto, uzskatu, ka Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektā daļa, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par atteikšanos mīkstināt soda izciešanas režīmu notiesātajam, ir neatbilstoša Satversmes 92.panta pirmajam teikumam. Ir nepieciešams, lai izvērtēšanas komisijas lēmumu par atteikšanos mīkstināt soda izpildes režīmu, tiesiskuma pārbaude tiktu veikta neatkarīgā institūcijā – tiesā.

[10] Papildus vēlos vērst uzmanību, ka pēc tam, kad Satversmes tiesa lietā Nr.2016-12-01 „Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam” atzina Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piekto daļu, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu notiesātajam, par neatbilstošu Satversmes 92.panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2018.gada 1.janvāra, Tieslietu ministrija ir izstrādājusi risinājumu sprieduma izpildei.

[10.1] Kā to Saeima savā atbildes rakstā ir norādījusi, šobrīd Saeimā izskatīšanā ir likumprojekts Nr.1005/Lp12 „Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā”²⁴ (turpmāk – Likumprojekts Nr.1005/Lp12), kurā ir ietverts tieslietu ministra priekšlikums grozīt Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ pantu, kurā ir noteikta izvērtēšanas komisijas lēmumu apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas kārtība. Atšķirībā no šobrīd spēkā esošās panta redakcijas, priekšlikums paredz, ka notiesātajam būs tiesības Administratīvā procesa likuma noteiktajā kārtībā vērsties administratīvajā rajona tiesā gan par izvērtēšanas komisijas lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, gan par izvērtēšanas komisijas lēmumu par soda izciešanas režīma mīkstināšanu. Savukārt par administratīvās rajona tiesas pieņemto lēmumu notiesātajam būs tiesības iesniegt kasācijas sūdzību Augstākajā tiesā.

Tieslietu ministrija 2017. gada 23. oktobrī Saeimai ir sniegusi skaidrojumu par iesniegtajiem priekšlikumiem Likumprojekta Nr.1005/Lp12 2.lasījumam, t.sk. priekšlikumam par nepieciešamajiem grozījumiem Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ pantā.²⁵

[10.2] Līdz ar to secināms, ka pēc grozījumu Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ pantā pieņemšanas Saeimā, notiesātajiem būs tiesības iesniegt sūdzību tiesā par izvērtēšanas

²² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 30.06.2015. sprieduma lietā “Horošenko pret Krieviju” Nr.41418/04 118.p.

²³ Tiesībsarga 25.11.2016. viedokļa Satversmes tiesai lietā Nr.2016-12-01 punktā [9] ir secināts, ka sabiedrības ieguvums attiecībā uz liegšanu notiesātajām personām pārsūdzēt izvērtēšanas komisiju lēmumus par soda izpildes režīma pastiprināšanu – taisnīgas tiesas nodrošināšana citām personām – ir minimāls.

²⁴ Likumprojekts Nr.1005/Lp12 „Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā”. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=\(NumberTxt=1005/Lp12\)&SearchMax=0&SearchOrder=4](http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/webAll?SearchView&Query=(NumberTxt=1005/Lp12)&SearchMax=0&SearchOrder=4), aplūkots 01.12.2017.

²⁵ Par priekšlikumiem likumprojekta „Grozījumi Latvijas Sodū izpildes kodeksā” 2.lasījumam, 9.priekšlikums, 2.lpp. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/5ED07A54440F00B1C22581C600208A6A?OpenDocument>, aplūkots 01.12.2017.

komisijas lēmumu, kas ir pieņemts, izskatot notiesātā iesniegumu saskaņā ar Soduzpildes kodeksa 50.¹⁶ panta pirmo daļu par noteiktā soda izciešanas režīma mīkstināšanu vai brīvības atņemšanas iestādes administrācijas priekšlikumu par notiesātajam noteiktā soda izciešanas režīma pastiprināšanu. Turklāt šāda lēmuma tiesiskuma kontrole būs nodrošināta divās tiesu instancēs, kas ir vērtējams pozitīvi.

Ar cieņu

tiesībsargs

Juris Jansons